

7. Сліпченко С.О. Місце об'єктів особистих немайнових відносин у системі об'єктів цивільного права. *Право і суспільство*. 2013. № 6–2. С. 92–97.

8. Шимон С.І. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 664 с.

9. Лапач В.А. Система объектов гражданских прав: теория и судебная практика. Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2002. 554 с.

10. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Харків: ФО-П Лисяк Л.С., 2011. Т. 5: Право власності та інші речові права / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. 624 с.

11. Гражданское право Украины: в 2 ч. / под ред. А.А. Пушкина, В.М. Самойленко. Харьков: Ун-т внутр. дел; «Основа», 1996. Ч. 1. 440 с.

УДК 347.6

ОСНОВНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН В ОКРЕМИХ АЗІАТСЬКИХ ДЕРЖАВАХ

Менджул Марія Василівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
(ДВНЗ «Ужгородський національний
університет», м. Ужгород, Україна)

У статті досліджуються принципи сімейного права в державах Центральної Азії (Казахстані, Киргизстані, Таджикистані, Туркменістані та Узбекистані), а також постсоціалістичних державах Західної Азії (Азербайджані, Вірменії та Грузії). Установлено, що в цих державах принципи сімейного права закріплені на конституційному рівні, а також на рівні спеціальних законодавчих актів, переважно кодифікованих.

Установлено спільні принципи сімейного права, визначені на конституційному рівні (рівності, державного захисту сім'ї, материнства, батьківства та дитинства, батьківської відповідальності за виховання дітей, опіки держави на дітьми, позбавленими батьківського піклування, добровільності шлюбу тощо) та законодавчому рівні (визнання тільки світського шлюбу, можливості укладення шлюбу особами різної статі, рівності прав подружжя, вирішення внутрішньосімейних питань за взаємною згодою, урахування найкращих інтересів дитини, пріоритету сімейного виховання дітей, піклування про добробут і розвиток дітей, забезпечення пріоритетного захисту прав та інтересів неповнолітніх і непрацездатних членів сім'ї тощо). Виявлено відмінні засади регулювання сімейних відносин (зміцнення в сім'ї моральних принципів, заборони дискримінації при вступі у шлюб і в сімейних взаєминах, взаємодопомоги та відповідальності перед сім'єю всіх її членів, державної підтримки багатодітних сімей, підтримки здорового способу життя всіх членів сім'ї тощо).

З'ясовано, що в досліджуваних азіатських державах визнається тільки світський шлюб, релігійні обряди та церемонії не мають правового значення. Крім того, шлюб може бути укладений тільки між чоловіком і жінкою, такий принцип міститься в сімейному законодавстві, а також або прямо закріплений у Конституціях, або випливає з їх положень.

Ключові слова: принцип, сімейне право, сімейні відносини, азіатські держави, моногамія, шлюбний вік.

**BASIC PRINCIPLES OF REGULATION
OF FAMILY RELATIONS IN CERTAIN ASIAN STATES**

Mendzhul Maria Vasylivna,
Candidate of Law Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Civil Law and Process
(State University "Uzhgorod National
University", Uzhhorod, Ukraine)

The article examines the principles of family law in the states of Central Asia (Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan), as well as post-socialist states of Western Asia (Azerbaijan, Armenia and Georgia). It has been established that in these states the principles of family law are enshrined at the constitutional level, as well as at the level of special legislative acts, mainly codified.

The common principles of family law are defined on the constitutional level (equality, state protection of the family, maternity, paternity and childhood, parental responsibility for raising children, guardianship by the state for children deprived of parental care, voluntary marriage, etc.) and the legislative level (recognition only secular marriage, the possibility of marriage by persons of different articles, equality of rights of spouses, resolving internal family issues by mutual agreement, best interests of the child, family priorities in hiding children, care for the welfare and development of children, provision of priority rights and interests of minors and disabled family members, etc.). The excellent principles of regulation of family relations are revealed (strengthening of the moral principles in the family, prohibition of discrimination in marriage and in family relations, mutual assistance and responsibility to the family of all its members, state support of large families, support of healthy lifestyle of all members of the family ' and others).

Found that in the investigated Asian states, recognized only secular marriage, religious ceremonies and ceremonies are not legal. In addition, marriage can only be concluded between a man and a woman, and this principle is contained in family law, or is either directly enshrined in the constitutions, or proceeds from their provisions.

Key words: principle, family law, family relations, Asian states, monogamy, marriage age.

Принципи сімейного права мають вагоме значення не тільки для застосування правових норм, а й для розуміння сутності сімейного права, пошуку шляхів його вдосконалення. Водночас більше порівняльних досліджень українськими вченими здійснено у сфері засад регулювання сімейних відносин в Україні та державах Європейського Союзу. При цьому недостатньо дослідженими для вітчизняної науки сімейного права є особливості регулювання сімейних відносин в азіатських державах. Принципи регулювання шлюбно-сімейних відносин і їх прояви в окремих інститутах сімейного права в азіатських державах досліджували Б.А. Джандарбек [1], А.М. Левушкін [2], С.М. Муратбекова [3], М.А. Оскембаєва, Т.О. Резвушкіна, А.А. Бейсенова [4], Ж.Ч. Тегізбекова [5] та інші. Серед азіатських держав є такі, що мають спільну історію з Україною під час перебування у складі Радянського Союзу. Саме тому інтерес становить розвиток принципів сімейного права в таких державах після розпаду СРСР.

Метою статті є порівняльний аналіз основних засад правового регулювання сімейних відносин у державах Центральної Азії (Казахстані, Киргизстані, Таджикистані, Туркменістані та Узбекистані), а також постсоціалістичних державах Західної Азії (Азербайджані, Вірменії та Грузії).

У досліджуваних державах принципи сімейного права закріплені на конституційному рівні, а також на рівні спеціальних законодавчих актів, переважно кодифікованих. Конституція Азербайджанської Республіки, прийнята 12 листопада 1995 р., містить такі засади регулювання сімейних відносин: у ст. 17 закріплено принципи державного захисту сім'ї, батьківської відповідальності за виховання дітей, опіки держави на дітьми, позбавленими батьківського піклування; ст. 25 установлює принцип рівності; в ст. 34 містяться принципи добровільності шлюбу, державного захисту материнства, батьківства та дитинства, державної підтримки багатодітних сімей, рівності прав подружжя, зобов'язання дітей поважати батьків і піклуватися про них.

Принципи сімейного права Азербайджану містяться також у Сімейному кодексі, прийнятому 28 грудня 1999 р., а саме ст. 2.2 встановлює, що правове регулювання сімейних відносин здійснюється відповідно до принципів добровільності шлюбу між чоловіком і жінкою, рівності прав подружжя, вирішення внутрішньосімейних питань за взаємною згодою, пріоритету сімейного виховання дітей, піклування про добробут і розвиток дітей, забезпечення пріоритетного захисту прав та інтересів неповнолітніх і непрацездатних членів сім'ї.

В.А. Ілюхін та О.О. Демічев, порівнюючи принципи сімейного права РФ та Республіки Вірменія, дійшли висновку, що в обох державах принципи можна об'єднати в три групи: 1) конституційні принципи, не продубльовані в галузевих кодексах; 2) конституційні принципи, продубльовані в галузевих кодексах; 3) галузеві принципи, що відображено в кодексах. Самі автори визнають, що така класифікація принципів є позитивістською [6]. При цьому ми не погоджуємося з позицією науковців, що принципами сімейного права можна вважати тільки такі базові ідеї сімейного законодавства, які прямо названі «принципами» або «основними засадами». На нашу думку, принципи можуть і не бути чітко закріплені в законодавстві, проте визначати засади правового регулювання сімейних відносин.

Г. Караханян, аналізуючи принципи сімейного права Вірменії, відзначає, що в Конституції містяться такі основні засади: державного захисту сім'ї, материнства та дитинства; рівності чоловіків і жінок у разі укладення шлюбу, протягом шлюбу та під час розлучення; рівності всіх громадян у сімейних правовідносинах; добровільності шлюбу; свободи розірвання шлюбу; незалежності сім'ї від церкви [7].

Сімейний кодекс Республіки Вірменія від 8 грудня 2004 р. в ст. 1 містить основні принципи сімейного законодавства, а саме: особливого державного захисту сім'ї, материнства та дитинства; пріоритетного захисту прав дітей; зміцнення сім'ї, побудови сімейних відносин на взаємній любові і взаємоповазі, взаємодопомозі та відповідальності всіх членів сім'ї; неприпустимості довільного втручання кого-небудь у справи сім'ї; пріоритету виховання дітей у сім'ї; забезпечення безперешкодного здійснення членами сім'ї своїх прав, можливості судового захисту цих прав; визнання тільки світського шлюбу; добровільності шлюбу; рівності прав подружжя в сім'ї; пріоритетного захисту прав та інтересів неповнолітніх і непрацездатних членів сім'ї; заборони дискримінації; найкращих інтересів дитини тощо.

Конституція Грузії в чинній редакції містить такі засади регулювання сімейних відносин: рівності й заборони дискримінації (ст. 11), недоторканності сімейного життя (ст. 15), добровільності шлюбу, можливості укладення шлюбу між чоловіком і жінкою (ст. 30).

На відміну від інших азіатських держав, досліджуваних у рамках статті, сімейні відносини в Грузії регулюються п'ятою книгою Цивільного кодексу, з його аналізу можна говорити про такі засади регулювання сімейних відносин: добровільності шлюбу; можливості укладення шлюбу особами різної статті; визнання тільки світського

шлюбу (ст. 1106), моногамії (ст. 1121), свободи розірвання шлюбу (ст. 1122, 1124–1127); визнання шлюбу недійсним тільки в судовому порядку (ст. 1148); рівноправності кожного з подружжя (ст. 1152); заборони дискримінації під час укладення шлюбу та в сімейних взаєминах подружжя (ст. 1153); спільного вирішення питань сім'ї (ст. 1155); захисту прав та інтересів дитини (ст. 1198-1) тощо.

Конституція Республіки Казахстан, прийнята 30 серпня 1995 р., містить такі принципи сімейного права: рівності, заборони дискримінації (ст. 14); недоторканності приватного та сімейного життя (ст. 18), державного захисту шлюбу, сім'ї, материнства, батьківства та дитинства (ч. 1 ст. 27), батьківської відповідальності за дітей і їх виховання (ч. 2 ст. 27), турботи повнолітніх дієздатних дітей про непрацездатних батьків (ч. 3 ст. 27).

Крім того, принципи сімейного права містяться в Кодексі про шлюб та сім'ю Республіки Казахстан від 26 грудня 2011 р. № 518-IV. Зокрема, ст. 2 визначає основи шлюбно-сімейного законодавства й містить такі принципи: державного захисту шлюбу, сім'ї, материнства, батьківства та дитинства; добровільності шлюбу; рівності прав подружжя в сім'ї; недопустимості самовільного втручання кого-небудь в справи сім'ї; вирішення внутрісімейних питань за взаємною згодою; пріоритету сімейного виховання дітей, турботи про їх розвиток і добробут; пріоритетного захисту прав та інтересів неповнолітніх, літніх і непрацездатних членів сім'ї; забезпечення безперешкодного здійснення членами сім'ї своїх прав, можливості судового захисту цих прав; підтримки здорового способу життя всіх членів сім'ї; визнання тільки шлюбу, укладеного державними органами; заборони обмеження прав у зв'язку з укладенням шлюбу.

Ж.Ч. Тегізбекова відзначає, що сучасне сімейне право Киргизької Республіки сформоване на засадах романо-германської правової сім'ї, але при цьому значний вплив мають національні та культурні особливості, що історично сформувалися, оскільки до входження Киргизстану до складу Росії (друга половина XIX століття) суспільні відносини киргизів регулювалися переважно звичаями, діяло звичаєве право (або так зване «право кочових цивілізацій»). Після входження до складу Росії на території Киргизстану поряд зі звичаями діяли закони Російської імперії, а після революції 1917 року – радянське законодавство [5, с. 6–7].

Сучасне сімейне право Киргизької Республіки побудоване на принципах, які визначені на конституційному та законодавчому рівнях. Так, Конституція Киргизької Республіки прийнята на референдумі 27 червня 2010 р., містить такі принципи: рівності, заборони дискримінації, забезпечення найкращих інтересів дитини (ст. 16); недоторканності приватного життя (ст. 29); державного захисту сім'ї, батьківства, материнства та дитинства, батьківської відповідальності за розвиток дитини, державного виховання, навчання й утримання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, добровільності шлюбу, визнання світського шлюбу (ст. 36).

Сімейний кодекс Киргизької республіки від 30 серпня 2003 р. ґрунтується на таких принципах: державного захисту сім'ї, батьківства, материнства та дитинства; підготовки громадян до сімейного життя, шлюбу, батьківства й материнства; державного утримання, виховання та навчання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; зміцнення сім'ї; побудови сімейних взаємин на почуттях взаємоповаги, взаємодопомоги та відповідальності перед сім'єю всіх її членів; неприпустимості втручання кого-небудь у справи сім'ї; забезпечення безперешкодного здійснення членами сім'ї своїх прав, можливості судового захисту цих прав; гендерної рівності в сімейних відносинах; визнання тільки світського шлюбу; добровільності шлюбу; рівності прав та обов'язків подружжя у шлюбі й сім'ї; вирішення внутрішньосімейних питань за взаємною згодою; забезпечення найкращих інтересів дитини; пріоритету сімейного

виховання дітей; розвитку, забезпечення належного захисту прав та інтересів неповнолітніх і непрацездатних членів сім'ї; заборони дискримінації в разі вступу у шлюб і в сімейних взаєминах тощо.

Принципи сімейного права Таджикистану містяться в Конституції та сімейному законодавстві. Конституція Республіки Таджикистан, прийнята на референдумі 6 листопада 1994 р., містить такі принципи: рівності (ст. 17); державного захисту сім'ї, добровільності шлюбу, рівності подружжя в сімейних відносинах і в разі розірвання шлюбу, моногамії (ст. 33); державного захисту материнства та дитинства, батьківської відповідальності за виховання й навчання дітей, відповідальності працездатних дітей за догляд і забезпечення батьків, державного захисту дітей-сиріт (ст. 34).

Сімейний кодекс Республіки Таджикистан від 13 листопада 1998 р. (зі змінами та доповненнями станом на 24 лютого 2017 р.) ґрунтується на таких принципах: державного захисту сім'ї, шлюбу, материнства, батьківства та дитинства; зміцнення сім'ї; взаємодопомоги та відповідальності перед сім'єю всіх її членів; неприпустимості втручання кого-небудь у справи сім'ї; забезпечення безперешкодного здійснення членами сім'ї своїх прав і виконання обов'язків, можливості їх судового захисту; визнання тільки світського шлюбу; добровільності шлюбу; рівності прав подружжя в сім'ї; вирішення внутрішньосімейних питань за взаємною згодою; пріоритету сімейного виховання дітей, піклування про їхній добробут і розвиток; забезпечення пріоритетного захисту прав та інтересів неповнолітніх і непрацездатних членів сім'ї; заборони дискримінації учасників сімейних відносин тощо.

Конституція Туркменістану від 18 травня 1992 р. (в новій редакції від 14 вересня 2016 р.) визначає основні засади сімейного права Туркменістану, а саме: недоторканності особистого та сімейного життя (ст. 37), рівності (ст. 28), рівності чоловіків і жінок (ст. 29), державного захисту сім'ї, материнства, батьківства та дитинства, обов'язку батьків виховувати й піклуватися про дітей, обов'язку повнолітніх дітей піклуватися про батьків (ст. 40).

З аналізу положень Сімейного кодексу Туркменістану, прийнятого 1 квітня 2012 р. (з урахуванням змін, унесених 19 червня 2018 р.), можна зробити висновки, що він побудований на таких принципах: державного захисту сім'ї, материнства, дитинства та батьківства; добровільності шлюбу; моногамії; зміцнення в сім'ї моральних принципів; рівності прав подружжя в сім'ї; взаємодопомоги й відповідальності перед сім'єю всіх її членів; неприпустимості втручання кого-небудь у справи сім'ї; забезпечення в сім'ї сприятливих умов для здорового розвитку дитини; недопущення прояву насильства в будь-якій формі щодо будь-якого члена сім'ї; створення в родині сприятливих умов для поєднання батьками трудової діяльності із сімейними обов'язками тощо.

Принципи сімейного права Узбекистану містяться в Конституції та Сімейному кодексі від 30 квітня 1998 р. (чинний із 1 вересня 1998 р.). Науковці до принципів сімейного права Узбекистану зараховують такі: захисту сім'ї суспільством і державою; рівності перед законом, незалежно від статі, раси, національності, мови, релігії, соціального походження, переконань, особистості й соціального статусу; рівності між чоловіками та жінками в сімейних взаєминах; моральної, матеріальної підтримки та взаємної турботи про членів сім'ї; принцип захисту державою материнства, батьківства та дитинства; добровільного та вільного шлюбу тощо.

Конституція Республіки Узбекистан прийнята 8 грудня 1992 р., окремо виділяє принцип рівності (ст. 18) і принцип рівності жінки та чоловіка (ст. 46). Крім того, в Конституції містяться такі основні засади сімейного права: захисту державою та суспільством сім'ї, добровільності шлюбу (ст. 63); зобов'язання батьків утримувати й виховувати дітей до їх повноліття (ст. 64); державної охорони материнства й дитинства,

рівності дітей незалежно від походження та цивільного стану батьків (ст. 65); зобов'язання повнолітніх працездатних дітей піклуватися про своїх батьків (ст. 66).

Проаналізувавши ст. ст. 1–4 Сімейного кодексу Узбекистану, можемо говорити про такі основні засади регулювання сімейних відносин: зміцнення сім'ї; побудови сімейних взаємин на почуттях взаємної любові, довіри і взаємної поваги; співробітництва, взаємодопомоги й відповідальності перед сім'єю всіх її членів; неприпустимість свавільного втручання кого-небудь у справи сім'ї, забезпечення безперешкодного здійснення членами сім'ї своїх прав і їх захисту; рівності; добровільності шлюбу; рівності особистих і майнових прав подружжя; вирішення внутрішньосімейних питань за взаємною згодою; пріоритету сімейного виховання дітей; піклування про добробут і розвиток дітей; забезпечення захисту прав та інтересів неповнолітніх і непрацездатних членів сім'ї; державного захисту сім'ї, материнства, батьківства та дитинства тощо.

У досліджуваних азіатських державах визнається тільки світський шлюб, релігійні обряди та церемонії не мають правового значення. Крім того, шлюб може бути укладений тільки між чоловіком і жінкою, і такий принцип міститься в сімейному законодавстві, а також або прямо закріплений у Конституціях, або випливає з їх положень. Більше того, наприклад, ч. 3 ст. 2 Кодексу про шлюб та сім'ю Республіки Казахстан уточнює, що шлюбом не визнається фактичне співжиття як чоловіка та жінки, так й осіб однієї статі.

Сімейне законодавство встановлює принцип добровільності укладення шлюбу та визначає вік для вступу в шлюб. Досліджувані азіатські держави дозволяють вступ у шлюб з досягнення 18 років, за винятком Узбекистану, де встановлено шлюбний вік для чоловіків у вісімнадцять років, для жінок – 17 років (ст. 15 Сімейного кодексу Республіки Узбекистан). За наявності поважних причин (у більшості держав – вагітність, народження дитини; в Узбекистані також оголошення неповнолітнього повністю дієздатним) може бути знижено шлюбний вік: не більше ніж на рік (в Азербайджані, Киргизстані, Туркменістані, Таджикистані, Узбекистані) або не більше ніж на два роки (у Вірменії, Грузії та Казахстані).

При цьому право знизити шлюбний вік мають різні органи: хокім району (в Узбекистані), органи реєстрації (в Казахстані), органи опіки та піклування (в Туркменістані), органи місцевого самоврядування (в Киргизстані) та суд (у Таджикистані та Грузії). У Вірменії для укладення шлюбу з 16 років потрібна письмова згода батьків або законних представників за умови, що інший із майбутнього подружжя досяг 18 років.

У досліджуваних азіатських державах встановлено принцип моногамії. Проблема полягає в тому, що значна частина населення сповідує іслам, на практиці непоодинокі випадки наявності декількох шлюбів, які оформлюються за релігійними обрядами й не мають правових наслідків. Для утвердження моногамії, наприклад, у Туркменістані 19 червня 2018 р. внесені зміни в Сімейний кодекс, ст. 7 доповнено новою частиною, що «у Туркменістані не допускається багатоженство, під яким розуміють співжиття з двома або кількома жінками одночасно зі спільним веденням господарства». Крім того, багатоженство є криміналізованим, наприклад, у Туркменістані та Киргизстані. Г. Караханян зауважує, що більше ніж два тисячоліття і світські, і релігійні закони Вірменії пропагують одношлюбність. Як противника двошлюбності й багатошлюбності науковця хвилюють позиції окремих авторів, які навіть пропонують у Конституції дозволити двошлюбність і багатошлюбність [7].

Науковці доволі часто аналізують проблеми гендерної рівності в азіатських державах. Принцип гендерної рівності передбачає рівні права та рівні можливості як для жінок, так і для чоловіків. Міжнародний банк реконструкції та розвитку опублікував у 2019 р. результати дослідження гендерної рівності, констатувавши, що протягом

останнього десятиліття досягнуто значного прогресу, зокрема в 131 державі проведено 274 реформи законодавства, спрямовані на забезпечення рівності чоловіків і жінок. Під час проведення дослідження держави аналізували за вісьмома критеріями. Держави, що аналізуються в рамках статті, набрали такі показники: Вірменія – 83,13, Таджикистан – 81,88, Грузія – 79,38, Азербайджан – 78,75, Киргизька Республіка – 76,88, Казахстан – 75,63, Узбекистан – 70,63 [8, с. 9].

У результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що в таких державах, як Азербайджан, Вірменія, Грузія, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан та Узбекистан, принципи сімейного права визначені на конституційному й законодавчому рівнях, серед них є як спільні (державного захисту сім'ї, материнства та дитинства, пріоритету інтересів дитини, пріоритету виховання дітей у сім'ї, визнання тільки світського шлюбу, моногамії тощо), так і відмінні засади регулювання сімейних відносин (зміцнення в сім'ї моральних принципів, заборони дискримінації під час вступу у шлюб і в сімейних взаєминах, взаємодопомоги та відповідальності перед сім'єю всіх її членів, державної підтримки багатодітних сімей, підтримки здорового способу життя всіх членів сім'ї тощо). На нашу думку, не тільки перебування досліджуваних держав у складі Радянського Союзу, а й загальні європейські та міжнародні тенденції в регулюванні сімейних взаємин вплинули на побудову сімейного законодавства в цих державах переважно на спільних засадах.

Список використаних джерел:

1. Джандарбек Б.А. Правовое регулирование брачно-семейных отношений в Республике Казахстан: автореф. дисс. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.03. Алматы, 2010. 42 с.
2. Левушкин А.Н. Теоретическая модель построения системы семейного законодательства Российской Федерации и других государств-участников Содружества Независимых Государств: дисс. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.03. Москва, 2013. 462 с.
3. Муратбекова С.М. Конституционные принципы в регулировании семейных отношений. URL: http://www.ksla.kg/upload/file/vestnik/vestnik_2014_2/40-47.pdf (дата обращения: 17.12.2018).
4. Өскембаева М.Ә., Резвушкина Т.А., Бейсенова А.А. Қазіргі Қазақстандағы әйелдер мен ерлерге қатысты саясат. 2017. 47 с. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/kasachstan/13621.pdf> (Last accessed: 23.01.2019).
5. Тегизбекова Ж.Ч. Регулирование брачно-семейных отношений кыргызов по обычному праву: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Бишкек, 2013. 203 с.
6. Илюхина В.А., Демичев А.А. Принципы семейного права Российской Федерации и Республики Армения (сравнительно-правовой анализ). URL: <http://justicemaker.ru/view-article.php?id=18&art=6205> (дата обращения: 19.12.2018).
7. Караханян Г. Семья в свете Конституции Республики Армения. URL: http://www.concourt.am/armenian/con_right/3.25-2004/kharakhanyan.htm (дата обращения: 21.12.2018).
8. Women, Business and the Law / International Bank for Reconstruction and Development. 2019. 32. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/31327/WBL2019.pdf> (Last accessed: 23.12.2018).